

Rencana Ulasan/Review Article

Perkembangan Kapitalisme di Malaysia

Chinese Business in Malaysia: Accumulation, Accommodation and Ascendance oleh Edmund Terence Gomez. Surrey: Curzon Press. 1999. 234 halaman, xxi.

Malaysia's Political Economy: Politics, Patronage and Profits (updated edition) oleh Edmund Terence Gomez dan Jomo K.S. Cambridge: Cambridge University Press. 1999. 228 halaman, xix.

The Riddle of Malaysian Capitalism: Rent-seekers or Real Capitalism? oleh Peter Searle. St. Leonards: Allen and Unwin. 1999. 318 halaman, xvii.

Islam, Modernity, and Entrepreneurship Among The Malays oleh Patricia Sloane. London: Macmillan. 1999. 233 halaman, xi.

Kapitalisme Malaysia mengalami beberapa fasa perubahan sejak kemerdekaan sehingga sekarang. Bermula daripada dasar ekonomi bebas 1957-1969, dasar ekonomi Malaysia berubah kepada dasar berorientasi etnik, iaitu Dasar Ekonomi Baru 1971-1990 (DEB). Kemerosotan ekonomi dunia pada pertengahan dekad 1980-an mendesak kerajaan melaksanakan dasar yang lebih liberal untuk menarik pelaburan asing. Pada 1986, deregulasi ekonomi bermula dengan menyokong sektor swasta, melonggarkan dasar DEB dan menggalakkan penswastan sektor awam. Dasar Pembangunan Negara 1991-2000 (DPN), Rancangan Malaysia Keenam (RM6) (1990-1995) dan Wawasan 2020 didapati berbeza daripada DEB, iaitu lebih 'berorientasikan Malaysia' serta memberi tumpuan kepada aspek budaya dan liberalisasi ekonomi untuk menggalakkan perniagaan inter-etnik (Jomo 1994). Pembangunan negara ke arah sebuah negara maju pada 2020 mempengaruhi dasar kerajaan memastikan pertumbuhan ekonomi negara pada purata tujuh peratus dalam era DPN berbanding dengan purata 6.7 peratus yang dicapai dalam zaman DEB (Malaysia 1991: 21). Perubahan dasar dan pertumbuhan ekonomi Malaysia yang pesat dalam dekad 1990-an telah menarik perhatian ramai pengkaji untuk menyelidiki kapitalisme di Malaysia.

Rencana ini mengulas empat karya yang menarik dan penuh dengan maklumat penting serta membincangkan perkembangan kapitalisme Malaysia. Keempat-empat penulis karya ini memiliki pendirian dan pandangan yang berbeza tentang budaya kapitalisme di Malaysia. Syarikat korporat Cina di Malaysia mengikut Gomez (1999) mempunyai asas keusahawanan. Namun demikian syarikat korporat Cina perlu mengakomodasikan pengaruh politik Melayu demi mengekalkan kedudukan mereka dan memperluaskan empayar perniagaan. Karya bersama Gomez dan Jomo (1999) memiliki pendirian yang hampir sama dengan karya awal

tadi, iaitu perkembangan kapitalisme di Malaysia bukannya satu bentuk kapitalisme 'tulen' tetapi merupakan satu bentuk pengaut projek atau aktiviti *rentier*. Sementara itu pendirian Searle (1999) dan Sloane (1999) bercanggah dengan Gomez dan Jomo. Karya Searle dan Sloane menunjukkan wujudnya kelas usahawan Melayu yang berkebolehan dan dinamik dalam pembangunan ekonomi negara.

KELAHIRAN 'KAPITALIS' BARU: PERCANGGAHAN DUA PENDAPAT

Keempat-empat karya yang disenaraikan di permukaan rencana ini mengisahkan kemunculan kapitalis atau usahawan baru di Malaysia. Tiga karya pertama melukiskan perkembangan politik dan ekonomi Malaysia dari zaman kolonial British hingga ke zaman pasca DEB. Karya Sloane pula bersifat kajian peringkat mikro di kalangan usahawan Melayu di Lembah Kelang. Gomez dan Jomo dalam *Malaysia's Political Economy* menumpukan perhatian kepada cara naungan politik mempengaruhi pengumpulan kekayaan yang melibatkan syarikat korporat Melayu, Cina dan India. Inti perbincangan karya ini terletak pada kajian pembentukan dan pelaksanaan dasar-dasar kerajaan, iaitu bagaimana peruntukan projek diberi, diagih dan akhirnya mempengaruhi ekonomi dan politik.

Perkembangan kapitalisme Malaysia yang cuba dihuraikan oleh Gomez dan Jomo bertitik tolak daripada kesan pelaksanaan dasar kolonial British yang mewujudkan masyarakat majmuk di Malaysia dan membahagikan bidang ekonomi mengikut kaum. Keadaan ini mencetuskan masalah perbezaan penguasaan kekayaan dan politik dalam era pasca kolonial di antara komuniti Cina dengan Melayu, iaitu dua kumpulan kaum terbesar. Pelaksanaan DEB telah berjaya merapatkan jurang ekonomi inter-etnik tetapi pelaksanaan yang kurang cekap mengagihkan kekayaan di kalangan orang Melayu sendiri telah mewujudkan ketaksamaan intra-etnik. Hasilnya ialah wujud segelintir 'Orang Kaya Baru' (OKB) atau elit yang tidak terhad kepada orang Melayu tetapi turut melibatkan masyarakat Cina dan India. Konsep 'Orang Kaya Baru' mempunyai pelbagai versi sama ada popular atau akademik yang diperdebatkan di kalangan sarjana sains sosial. 'Orang Kaya Baru' yang dimaksudkan dalam makalah ini merujuk kepada sekumpulan usahawan sama ada Melayu, Cina atau India yang muncul dalam era DEB dan DPN hasil daripada manfaat pelaksanaan dasar-dasar ekonomi negara. Shamsul (1999) memberi satu analisis yang jelas berkenaan perkembangan penggunaan istilah ini dalam konteks Malaysia. Kumpulan elit ini menggunakan rangkaian naungan politik mereka merebut kebanyakan aset syarikat korporat melalui peluang-peluang yang diciptakan oleh kerajaan, misalnya dasar penswastaan. Kumpulan elit ini kemudiannya muncul membentuk kelas kapitalis Melayu yang bukan sahaja berpengaruh dalam sektor korporat tetapi menjadi semakin penting kepada penaung politik mereka dalam UMNO dan melahirkan politik wang. Sebilangan kapitalis Cina dan India yang muncul dalam era DEB

turut mengakomodasikan penaung politik Melayu yang berpengaruh untuk memanfaatkan projek kerajaan yang disalurkan kepada membina kelas peniaga baru Melayu. Kemunculan kapitalis baru ini yang bergantung kepada aktiviti *rentier* untuk mengembangkan syarikat korporat mereka dengan cepat telah menyebabkan pengumpulan modal dalam sektor tertentu dan memperkukuhkan kepentingan politik pihak tertentu.

Heng (1992: 127; 1997: 275) menganggap kerjasama inter-etnik seperti ini adalah satu cara bagi kumpulan peniaga Cina mencari jalan keluar daripada dasar ekonomi yang menghambat perkembangan perniagaan mereka. Kumpulan peniaga Cina yang bersekutu dengan penaung Melayu yang berkuasa mempunyai kelemahan tertentu, misalnya mudah terdedah kepada bahaya kerana terlalu bergantung kepada kaum Melayu terutamanya ketika berlaku perubahan dalam struktur kuasa politik Melayu. Misalnya, kegagalan Tengku Razaleigh Hamzah mencabar dan menggantikan Dr. Mahathir sebagai presiden UMNO pada April 1986 dan pemergiannya daripada politik UMNO menyebabkan kejatuhan persekutuan Razaleigh – Khoo Kay Peng. Contoh kedua ialah pemecatan Anwar Ibrahim daripada jawatan Timbalan Perdana Menteri dan Timbalan Presiden UMNO pada September 1998 telah melemahkan kedudukan parti politik UMNO serta kapitalis Cina yang menerima naungan beliau. Penglibatan UMNO dalam perniagaan didapati tidak rasional dan tidak memberi sumbangan pembangunan yang produktif tetapi bersifat spekulatif dan hanya melibatkan peralihan kekayaan kepada segelintir elit yang berpengaruh (Gomez 1999: 178; Sieh 1992: 125). Aktiviti *rentier* melalui pelaksanaan DEB juga dikritik oleh Yoshihara (1988) sebagai kapitalis kroni dan menghalang pertumbuhan ekonomi.

Dalam satu kajian lain, Jesudason (1989) menunjukkan bahawa DEB adalah satu dasar ekonomi yang tidak rasional. Beliau menjelaskan bahawa pelaksanaan DEB telah menghalang perkembangan syarikat Cina dan menyebabkan kebanyakan mereka berada dalam skala saiz kecil dan sederhana. Campur tangan kerajaan dalam ekonomi telah menyebabkan wujudnya pakatan Ali-Baba, pelarian modal Cina ke luar negara dan peralihan modal dari sektor pengeluaran kepada sektor hartanah, perbankan dan sektor lain yang membawa keuntungan cepat. Pada masa yang sama DEB juga mempengaruhi budaya korporat Cina dengan mengakomodasikan orang Melayu yang berpengaruh dalam politik (Gomez 1999; Hara 1991; Heng 1992; Jesudason 1997; Sieh 1992). Perkembangan kapitalisme sedemikian terlalu bergantung kepada aktiviti *rentier* dan tidak memberi sumbangan besar secara langsung kepada industri berorientasikan eksport dan peningkatan teknologi. Kerana itu Gomez dan Jomo berpendirian bahawa perkembangan syarikat korporat di Malaysia adalah hasil daripada aktiviti *rentier* dan bukan kapitalis sebenar.

Karya Gomez (1999) mengenai perniagaan Cina di Malaysia menyumbangkan satu koleksi data empiris yang luas dan mendalam berkenaan dengan pembentukan dan perkembangan syarikat korporat Cina di Malaysia. Tesis beliau bertujuan menandingi kajian lepas yang mengheboh-hebohkan dinamisme kapitalisme Cina.

Pada pendapat Gomez, tesis popular yang cuba merefleksikan budaya niaga usahawan Cina di rantau Asia adalah tidak sesuai untuk konteks Malaysia. Beliau mendapati budaya dan identiti umum etnik Cina yang sentiasa dikaitkan dengan pembentukan rangkaian perniagaan intra-etnik adalah satu stereotaip yang tidak disokong dengan bukti empiris. Penemuan Gomez tentang tidak wujudnya rangkaian intra-etnik di kalangan syarikat Cina yang besar adalah amat penting untuk menandingi dakwaan wujudnya rangkaian perniagaan Cina yang tidak disokong dengan bukti empiris, misalnya dakwaan Kotkin (1993), Naisbitt (1995), Redding (1990) dan Seagrave (1997). Namun demikian, penemuan Gomez tidak dapat mewakili budaya niaga dalam syarikat Cina yang bersaiz kecil dan sederhana.

Berdasarkan perspektif sejarah, kajian Gomez menunjukkan perkembangan lapan syarikat etnik Cina yang terbesar di Malaysia. Syarikat Cina yang mempunyai asas perniagaan pada zaman kolonial berjaya mengumpul kekayaan dan berkembang dalam era dasar ekonomi bebas 1957-1969. Syarikat korporat Cina yang mengakomodasikan pengaruh politik Melayu dalam zaman DEB dan pasca-DEB dapat terus berkembang tetapi kumpulan peniaga Cina yang konservatif dan kurang mengakomodasikan pengaruh politik Melayu menghadapi masalah memperluaskan empayar perniagaan mereka dan ada yang semakin merosot. Sementara itu wujud sekumpulan 'harta baru', iaitu sekumpulan kapitalis Cina yang berintegrasi dengan modal Bumiputera dalam zaman DEB dan berjaya mengembangkan syarikat korporat mereka dengan cepat.

Analisis Gomez ke atas syarikat-syarikat ini membuktikan bahawa pembangunan kapitalis Cina yang terkemuka di Malaysia tidak banyak berkait dengan rangkaian perniagaan sama ada dalam negara atau di luar negara. Data empiris beliau membuktikan bahawa usahasama syarikat besar Cina lazimnya melibatkan syarikat milik kerajaan, rasionalnya ialah tindakan ini membolehkan syarikat besar Cina memperolehi projek kerajaan. Gomez menyimpulkan bahawa pelaksanaan DEB telah membahagikan kapitalis Cina yang menyokong pihak politik Melayu yang tertentu dengan tujuan untuk merebut projek kerajaan yang lumayan. Perpecahan ini menandakan berlakunya perubahan dalam struktur masyarakat Cina daripada tradisi bersemangat komuniti kepada kepentingan diri yang bertentangan dengan kepentingan komuniti. Jesudason (1997: 126) menyatakan bahawa "perubahan budaya dalam masyarakat Cina juga melemahkan perpaduan etnik dan keluarga dalam perniagaan Cina. Kepentingan diri selalu menjadi keutamaan mendahului kepentingan perpaduan etnik dalam membuat keputusan ekonomi." Tambahan lagi, rebutan projek kerajaan ini juga menyebabkan wujudnya perpecahan dalam parti politik UMNO dan komponen parti dalam Barisan Nasional (Gomez & Jomo 1999: 26).

Model kapitalisme yang diperdebatkan oleh Gomez dan Jomo tertumpu kepada hubungan *patron-client* dan konsep kapitalisme mereka adalah mirip definisi Yoshihara. Namun demikian terdapat satu aliran sarjana yang bercanggah dengan tesis Gomez, Jomo dan Yoshihara. Searle (1999) memiliki pendirian yang

berbeza, iaitu kaum Bumiputera sedang muncul sebagai kapitalis yang dinamik. Searle menyelidik kumpulan syarikat besar dan menunjukkan bahawa budaya perniagaan orang Melayu dan etnik Cina di Malaysia sedang melalui satu proses perubahan dan evolusi dari dekad 1970-an hingga akhir 1980-an. Searle menunjukkan hubungan antara politik dan perniagaan telah mengaburkan perbezaan antara kapitalis 'tulen' atau usahawan daripada kategori pengaut sewa (*rent-seekers*), usahawan 'pariah', kapitalis pelanggan dan orang yang membuat spekulasi. Searle menggunakan kaca mata yang berbeza untuk menganalisis perkembangan kapitalisme Malaysia. Beliau mengajukan tesis yang berbeza, iaitu usahawan dapat muncul daripada kegiatan *rentier* atau berspekulasi dan ini dapat disesuaikan dengan evolusi kapitalisme orang Melayu. Beliau menunjukkan bagaimana perubahan dasar kerajaan telah mengubah kumpulan *rentier* ke arah 'kumpulan peralihan' dan akhirnya muncul sebagai satu kumpulan kapitalis baru Melayu dan menolak istilah 'kronisme' yang digunakan oleh Yoshihara (1988).

Pada pendapat Searle (1999: 177), "promosi kerajaan yang mewujudkan satu kelas kapitalis Melayu memberi kesan yang mendalam ke atas perniagaan komuniti Cina." Maksud Searle ialah kumpulan kapitalis Cina yang baru muncul dalam zaman DEB mempersepsikan kapitalis Melayu sebagai melengkapinya dan bukan bersaing dengan modal kerajaan atau Melayu. Integrasi modal Cina yang bersepadu dengan modal Melayu membantu pembangunan kumpulan kapitalis Melayu baru. Maka kapitalis Cina yang berjaya mengasaskan empayar perniagaan mereka dalam zaman DEB memiliki strategi yang sama dengan kapitalis Melayu yang bermula sebagai pengaut sewa dan akhirnya muncul sebagai kapitalis (Searle 1999: 220-221). Gomez dan Jomo memberi penjelasan yang lebih lanjut berkenaan kerjasama inter-etnik yang semakin meningkat ini. Mereka berpendapat peningkatan peranan kerajaan dalam ekonomi, perkembangan syarikat Bumiputera ke arah konglomerat, peningkatan kawalan pemimpin UMNO ke atas sektor korporat, dan dominasi yang jelas oleh agensi kerajaan dan Bumiputera ke atas sektor ekonomi tertentu, dan kehilangan pengaruh dan penaung politik daripada pemimpin Cina melindungi kepentingan mereka menyebabkan elit Cina mementingkan hubungan peribadi dalam kerjasama perniagaan dengan elit Melayu (Gomez & Jomo 1999: 137; lihat juga Heng 1997: 274).

Gomez, Jomo dan Searle telah meneliti hubungan politik dan peranan kerajaan dengan kemunculan elit baru dan kapitalis baru dalam era DEB. Sloane (1999) pula tidak mengambil berat elit yang berhubungan rapat dengan kerajaan tetapi beliau mempertimbangkan bagaimana aktor (usahawan Melayu) yang dikajinya menilai diri mereka sendiri. Kajian etnografi Sloane pada 1993 dan 1994 meneliti dengan mendalam budaya kapitalisme Melayu yang diwujudkan oleh kerajaan. Inti perbincangannya menggambarkan keghairahan kumpulan 'Melayu Baru' yang dikajinya berkecimpung dalam bidang keusahawanan. Beliau membicarakan teori keusahawanan Melayu dengan menumpu kepada ekonomi moral daripada perspektif Islam moden dalam konteks budaya politik pro-Melayu DEB. Sloane

menunjukkan bagaimana identiti moden Melayu yang tertumpu kepada moral Islam dan minat dalam bidang perniagaan membentuk budaya keusahawanan Melayu. "Keusahawanan Melayu adalah kompleks dan selalu bercanggah dengan pengesahan etnik Melayu, gender, elit, dan kuasa politik. Ia menafikan peranan kerajaan, status, dan gender dalam pembentukan usahawan Melayu. Ia juga menafikan peranan dan modal kerajaan dalam kelahiran gaya hidup 'Melayu Baru'" (Sloane 1999: 203). Maka tesis keusahawanan Sloane didapati memberi pemahaman yang berbeza berbanding dengan tesis ekonomi politik yang ditegaskan oleh Gomez, Jomo dan Searle. Karya Sloane menggambarkan budaya keusahawanan Melayu yang muncul di kalangan 'Melayu Baru' yang telah mengalami transformasi sosio-budaya, intelektual dan spiritual daripada mentaliti kampung kepada mentaliti metropolis. Sumbangan dan perbezaan lain yang dibawa oleh Sloane ialah peranan wanita Melayu sebagai usahawan dalam arus pemodenan dan perkembangan ekonomi negara.

KESIMPULAN

Keempat-empat karya yang disenaraikan di atas menambah khazanah ilmu Malaysia dalam aspek hubungan ekonomi dan politik negara tetapi tidak menyampaikan hujah-hujah aktor kecuali hasil tulisan Sloane. Kajian Gomez dan Jomo yang berdasarkan data sekunder seperti laporan syarikat, laporan pasaran saham, dokumen daripada pendaftar syarikat, dan surat khabar tidak berorientasikan pendapat aktor tetapi sekadar berdasarkan angka-angka statistik dan interpretasi serta suara penulis. Walaupun Searle menjalankan temuramah tetapi respondennya bukan aktor yang dikaji tetapi pendapat pihak ketiga. Maka bentuk kajian ketiga-tiga penyelidik ini yang berdasarkan perspektif politik tidak dapat menjelaskan aspek budaya keusahawanan di Malaysia. Bagi karya Sloane, gaya penulisan naratif beliau menggambarkan keghairahan kumpulan 'Melayu Baru' menceburi bidang keusahawanan tetapi tidak membuktikan kes-kes yang berjaya. Namun demikian kajian Sloane menunjukkan kemunculan satu kelas 'Melayu Baru' yang dinamik mula menceburi bidang perniagaan.

Karya Gomez dan Jomo serta Searle juga menyumbang kepada penemuan baru, iaitu kerjasama inter-etnik dalam perniagaan. Namun demikian dua perkara penting yang perlu diberi perhatian ialah senario politik dan konsep inter-etnik yang terdapat dalam kajian mereka. Pertama, walaupun karya Searle diterbitkan pada tahun 1999, tetapi data dan senario politik serta konsep kedinamikan usahawan Cina dan Melayu yang ditonjolkan adalah amat berbeza daripada kedinamikan usahawan Cina dan Melayu yang ditegaskan oleh Gomez dan Jomo. Generasi usahawan dan senario politik lama (1980-an) dalam kajian Searle telah berlalu berbanding dengan generasi usahawan dan senario politik baru (1990-an) yang dibincangkan oleh Gomez dan Jomo. Kedua, konsep inter-etnik Gomez dan Jomo adalah berbeza daripada konsep Searle. Maksud inter-etnik Searle

ialah integrasi atau 'amalgam' antara kapitalis Melayu dan Cina yang sama-sama berperanan dalam usahasama mereka. Gomez dan Jomo melihat inter-etnik sebagai satu gabungan *patron-client*. Lebih tepat lagi maksud inter-etnik yang digunakan oleh ketiga-tiga pengkaji sebenarnya ialah kerjasama inter-elit. Dalam satu kajian mikro yang dikendalikan oleh penulis ini di kalangan syarikat saiz kecil dan sederhana milik etnik Cina, penulis menunjukkan usahasama inter-etnik mengambil bentuk baru. Bentuk usahasama baru ini tidak semata-mata melibatkan elit Melayu atau Cina tetapi terdiri daripada usahawan yang masing-masing berkebolehan dan berperanan dalam perniagaan mereka. Perubahan ini telah membawa satu transformasi dalam budaya niaga Malaysia. Usahasama bentuk baru ini semakin meningkat dan menjadi semakin formal berbeza dengan kerjasama bentuk lama, iaitu pakatan Ali-Baba (Chin 2000).

Kelahiran kapitalis baru ini disebabkan oleh perubahan dalam asas-asas sosial masyarakat yang dibawa oleh pelaksanaan DEB dan DPN. Beberapa asas sosial baru telah wujud dalam masyarakat Malaysia. Pertama, wujud kelas menengah Melayu baru yang dikembangkan oleh kerajaan (Abdul Rahman 1999) atau Melayu Baru (Shamsul 1999: 98) dalam dekad 1990-an yang berkebolehan mengurus dan mentadbir syarikat dan perniagaan besar. Kedua, berlakunya perubahan psikologi dan pendirian komuniti pengusaha Cina terhadap dasar ekonomi kerajaan dan masyarakat Melayu (Chin 2000). Lebih luas lagi wujud satu komuniti 'Cina Malaysia' atau *Chinese Malaysian* yang berketurunan etnik Cina (Lee & Tan 2000). Perubahan pada kedua-dua kelompok etnik utama ini akhirnya membawa satu budaya niaga baru di Malaysia yang semakin kompleks dan rencam, iaitu sukar membezakan antara pengaut projek dengan kapitalis 'tulen'. Namun demikian perkembangan kapitalisme Malaysia menuju ke arah usahasama strategik di kalangan 'kapitalis' baru yang membawa keuntungan bersama.

RUJUKAN

- Abdul Rahman Embong. 1999. *State-led Modernization and the Malay Middle Class in Malaysia*. Tesis Ph.D, Universiti Malaya.
- Chin, Yee Whah. 2000. *Transformasi Budaya Niaga Usahawan Cina di Semenanjung Malaysia*. *Mimeograf*.
- Hara, Fujio. 1991. Malaysia's New Economic Policy and the Chinese Business Community. *The Developing Economies* 29(4) December: 350-70.
- Heng, Pek Koon. 1992. The Chinese Business Elite of Malaysia. Dlm. Ruth McVey (pnyt.). *Southeast Asian Capitalists*. New York: Southeast Asia Program.
- Heng, Pek Koon. 1997. The New Economic Policy and the Chinese Community in Peninsular Malaysia. *The Developing Economies* 35(3) September: 262-92.
- Jesudason, J.V. 1989. *Ethnicity and the Economy: The State, Chinese Business, and Multinationals in Malaysia*. Singapore: Oxford University Press.
- Jesudason, J.V. 1997. Chinese Business and Ethnic Equilibrium in Malaysia. *Development and Change* Vol. 28: 119-141.

- Jomo, K.S. 1994. *U-Turn? Malaysian Economic Development Policies After 1990*. Townsville: James Cook University of North Queensland.
- Kotkin, J. 1993. *Tribes: How Race, Religion and Identity Determine Success in the New Global Economy*. New York: Random House.
- Lee, Kam Hing & Tan Chee Beng (pnyt.). 2000. *The Chinese in Malaysia*. Shah Alam: Oxford University Press.
- Malaysia. 1973. *Mid-Term Review of the Second Malaysia Plan 1971-1975*. Kuala Lumpur: Government Press.
- Malaysia. 1991. *The Second Outline Perspective Plan 1991-2000*. Kuala Lumpur: National Printing Department.
- Naisbitt, J. 1995. *Megatrends Asia: The Eight Asian Megatrends that are Changing the World*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Redding, S.G. 1990. *The Spirit of Chinese Capitalism*. New York: Walter de Gruyter.
- Seagrave, S. 1997. *Lords of the Rim: The Invisible Empire of the Overseas Chinese*. London: Gorgi Books.
- Shamsul, A.B. 1999. From Orang Kaya Baru to Melayu Baru: Cultural Construction of the Malay 'New Rich'. Dlm. Michael Pinches (pnyt). *Culture and Privilege in Capitalist Asia*. London: Routledge.
- Sieh, Lee Mei Ling. 1992. The Transformation of Malaysian Business Groups. Dlm. Ruth McVey (pnyt.). *Southeast Asian Capitalists*. New York: Southeast Asia Program.
- Yoshihara Kunio. 1988. *Kemunculan Kapitalisme Tiruan di Asia Tenggara (The Rise of Ersatz Capitalism in South-East Asia)*. Terj. Ishak Shari (1995). Petaling Jaya: Forum.

Chin Yee Whah
Calon PhD
Jabatan Antropologi dan Sosiologi
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
Malaysia